

JOHN BRUNNER
ZANZİBAR İSTİFİ

Çeviren
Uğur Gülsün

Elbette Marjorie'ye

İçindekiler

Sunuş	13
Önsöz.....	17
Innis'in Tarzı	29
Benim Adım Taraçöz	30
Yönergeleri Okuyunuz	32
Sayın Başkan.....	42
Editör İçeriği	46
Suçluluk Duygusuna Yatırım	48
Serseri	55
Onu Bir de İtmelisiniz.....	64
Maziden Kopan El.....	66
Yumuşak Hücre	69
Konu Başlıkları.....	73
Hayır, Yapamazsınız!.....	76
On Yılın Ardından.....	80
Barınma.....	90
Maskeli Balon.....	94
Düşünmeler - Taşınmalar.....	98
Büyük Malikâne.....	110
Ezber Bozan.....	118
Biri Çıkar İken.....	123
Dinle Dinle	125
Erkekçe Konuşmak.....	134
Ben Hangi Taraftayım?.....	138
Boğa Güreşi	143
Açık Artırmada Gibiyim	147

Yurttaş Bacillus	158
Bodoz Gerginliği.....	160
“Isola”syon.....	168
Silahlar ve Durağanlık	172
Sokak Manzaraları	176
Aykırı Rüzgâr.....	180
Bardağı Taşırın Damla	193
Somut Bir Eleştiri	204
Poppy'nin Bebeği.....	206
Bebek ve Banyo Suyu	212
Kendi İçinde Bölünmek	214
Sanat Denilen Devlet.....	221
Sıkboğaz Sevgi.....	225
Yasal Prosedür	228
Çık Dışarı ve Söyle.....	234
Mühürlü Tren	238
Düşen Kayaların Sesi	242
Cheyne-Stokes Solunumunun Sosyolojik Karşılığı	248
Otomatik Olması Gerekir ama Esasen Bu Düğmeye Basmanız Gerekıyor	251
Yenemiyorsan Yenile.....	260
Cezalı Arkadaşlarına Nazik Ol.....	266
Eski Gazete	304
Bir Milyonla Çarp.....	306
Kuşüzümü Çalı.....	315
İş için Doğru Adam	321
Fitili Ateşle ve Uzaklaş.....	329
Başlangıç Noktasından Geçsen Bile.....	334
Fırtına Bölgesi	344
Mezbaha	346
Döllemenin Döle Etkisi.....	354
Yeni Sürüm	355
Ebeveynlerimizin Ayakları Siyahı	366
Bay & Bayan Harcıâlem: Kalipso	373
Zaman Ölçüleri.....	375
Koruk Üzümler	383
Evrensel Sevginin Müjdecisi.....	390
Truva'nın Surları.....	394

Bin Adamdan Daha Akıllı	404
Semper Aliquid Novi.....	410
Sıfırı Tüketmenin Verdiği His	420
Loa Dede'nin Gölgesi.....	425
Genç Günlerimde	435
Alelacele	443
Zock	452
Giriş Bedeli	454
Küçük Arzular ve Kolayca Tatmin Edilenler	466
Başparmağımı Sokmuş.....	467
Nasıl?.....	479
Özgürce Yorumlanmış İki Ulusal Marş.....	484
Aynı Sahne	486
Kaçık Bir Toplumun Olumlu ve Olumsuz Yanları.....	499
Herkesin Babası	503
Mektup	510
İşte Bir Helikopter Geliyor	513
Genel Hissiyat	528
İnsan Manzaraları	531
Yıkım Ortasında Yaşlı Bir Kadın.....	543
Buradan Sonrası Hep Yokuş Yukarı.....	546
Anne ve Bebek İyiler mi?	561
Kurak Çocuk.....	565
Bunu Rapor Etmeliyim.....	574
Sakıncalı	579
Ateşle ve Bırak Dönüp Dursun	582
Özetle	589
Bir Ömre Sığmayan Başarının Zirvesi	592
Ön Hazırlıklar	596
Begi ve Kâhin.....	604
Önce Haberler	606
İşe Alım İlanları.....	608
Aldı ve Gitti.....	613
Şalmaneser'den Alınan ve Büyük Oranda Benzer Birçok Çıktıdan Biri	623
Samimi Şüphe Daha Çok İnanç Taşır.....	624
Sebepler, Amaç veya Gerekeçler Yok.....	632
Bekleyiş.....	635

İnançları Olmayan Adam.....	645
Chad Mulligan'ın Sevdiği Bir Hikâye.....	647
Derme Çatma.....	648
Her Şey Zamanında	657
Depo.....	660
Bir Saldırgan Tarifi.....	666
Yirmi Birinci Yüzyılım Vesilesiyle Kendime	669
Satılık Değildir, Taleple Verilir	670
Eşit ve Zıt	679
Ölmenin Yavaş Yolu	682
Volkan Olmak Daha İyi	689
Zihin Dengesi Bozulurken.....	694
En Önemlisi.....	697
Défense D'entrer	703
Çalışma Grubu Raporları.....	709
İğne İplikle Dikilmiş	713
Bize Bir Çocuk.....	723
Ve Söyle; Hangi Tohum Yeşerecek	729
Ölümler	745
Soğukkanlı ve Nesnel Bir Bakışla	747
Sponsorlarımızdan Bir Mesaj.....	748

SUNUŞ

John Brunner'ın *Zanzibar İstifi* adlı eseri, bilimkurgu edebiyatının en önemli ve etkileyici yapıtlarından biridir. 1968 yılında yayımlanan bu roman, Brunner'ın olağanüstü anlatım yeteneği ve öngörü kabiliyetini ortaya koyarak, geleceğin toplumlarına dair çarpıcı bir vizyon sunar. Kitap, sadece bir bilimkurgu eseri olmanın ötesine geçmiş; sosyolojik, felsefi ve politik eleştirilerle dolu bir başyapıttır.

John Kilian Houston Brunner, 24 Eylül 1934'te Oxfordshire, İngiltere'de doğdu. Bilimkurgu dünyasında büyük bir etki yaratan Brunner, 20. yüzyılın en yenilikçi ve heyecan uyandıran yazarlarından biridir. Kariyerine genç yaşta başlayan Brunner, zamanla çevre sorunları, toplumsal çöküş, teknoloji ve insan ilişkisi gibi temaları derinlemesine işlemiştir. Özellikle *Zanzibar İstifi* ve *Koyunlar Yukarı Bakar* gibi eserleriyle tanınan yazar, bilimkurgu edebiyatının sınırlarını zorlamış ve edebi kariyerinde birçok ödül kazanmıştır.

Zanzibar İstifi, aşırı nüfus, çevresel bozulma ve teknolojik ilerlemelerin toplum üzerindeki etkilerini ele alan distopik bir romandır. Kitap, 2010'lu yıllarda geçer ve dünya nüfusunun kontrolsüz bir şekilde artması ve bunun getirdiği sosyal ve ekonomik sorunları gözler önüne serer. Brunner, öngörü yeteneğiyle, kitabın yazıldığı dönemden bugüne kadar olan birçok teknolojik ve toplumsal gelişmeyi neredeyse doğru bir şekilde tahmin etmiştir.

Brunner'ın 1968'de öngördüğü bazı teknolojik gelişmeler, günümüzde farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Örneğin, kitapta sözü edilen “ev görseli” cihazları, günümüzdeki sanal gerçeklik teknolojilerinin bir habercisi olarak görülebilir. Benzer şekilde, “Shalmaneser” adlı süper bilgisayar, yapay zekâ alanındaki gelişmelerin ve bu gelişmelerin potansiyel etkilerinin bir habercisidir.

Romanın en dikkat çekici özelliklerinden biri de içinde barındırdığı yapısal yeniliklerdir. Brunner, geleneksel anlatım tarzını terk ederek, birbirine paralel ilerleyen kısa hikâyeler, şiirler, şarkı sözleri, klip senaryoları, gazete kupürleri, reklamlar ve iç monologlar gibi farklı anlatım biçimlerini kullanmıştır. Bu çok katmanlı yapı, okurları derinlemesine düşündürür ve kitabın ana temalarını daha etkili bir şekilde aktarırken onları hikâyenin ürpertici atmosferine bire bir dahil eder.

Brunner'ın *Zanzibar İstifi*, felsefi ve politik açılardan da geniş yelpazede analizler sunar. Brunner'ın anlatımında Thomas Malthus'un nüfus teorileri ve Karl Marx'ın kapitalizm eleştirileri yankılanır. Kitapta, Malthus'un nüfus artışının sınırlı kaynaklarla sürdürülemez olduğu tezi, modern bir distopya bağlamında işlenir. Marx'ın kapitalist sistem eleştirisi ise, teknolojik gelişmelerin ve aşırı nüfusun yol açtığı sosyal eşitsizlikler ve yabancılaşma üzerinden kendini gösterir.

Brunner'ın eserinde, Herbert Marcuse'un “Tek Boyutlu İnsan” ve “Baskı Toplumu” kavramlarına benzer şekilde, toplumun nasıl tek tip ve baskıcı hâle geldiği üzerinde durulur. Brunner'ın eseri, Michel Foucault'nun “İktidar ve Bilgi” kavramlarına da göndermeler yapar. Brunner, Foucault'nun ve Marcuse'un bu eleştirilerini distopik bir gelecekte işler ve teknoloji ile bilginin yanlış kullanıldığında nasıl bir baskı aracı olabileceğini gösterir.

Zanzibar İstifi, 1960'ların ve 1970'lerin sosyopolitik atmosferini yansıtarak, okuyucuya o dönemin toplumsal dinamiklerini de sunar. Soğuk Savaş'ın getirdiği küresel gerilimler, sivil hak hareketleri, çevre bilincinin yükselişi ve teknolojiye

olan güvenin yanı sıra korku ve toplumsal şiddet, Brunner'ın kurgusunda önemli yer tutar. Kitap, bu tarihsel bağlamın ışığına geleceğe çevirerek, toplumsal değişimlerin ve krizlerin potansiyel sonuçlarını gözler önüne serer.

Zanzibar İstifi gibi kitapları çevirmek, bir çevirmenin ömrü boyunca pek az rastlayacağı, birçoğunun hiç rastlamayacağı türden bir sınavdır. Bu sınavın hakkını vermek için elimden gelen çabayı gösterdim. Çeviride yetkinliğin başladığı bir eşik, bir sınır göstermek zordur; ancak en yetkin çevirmenin, en özenli çevirmen olduğunu söylemek mümkün olabilir. Elliye aşkın kitabı olan deneyimli bir çevirmen olarak, bu çeviri eserin, tüm eksiklerine rağmen çevirmenlik mesleği açısından da yeni çevirmen adaylarına yol gösterici bir ders kitabı hüviyetinde olduğunu söyleyebilirim.

Böylesine zekice ve imalı konuşan, sözcük oyunlarına, retorığe bolca yer veren, yer yer sözlüklerde bile bulunmayan sözcükler üreterek gelecekte, geleceğin diliyle haber verir gibi bir izlenim yaratan ve çok derin konulara cesaretle değinen bilge bir yazarın 56 yıldır Türkçeye çevrilememiş bir eserini eksiksiz çevirmiş olma iddiasında değilim. Fakat çeviriyi yaparken gözümü, kulağımı, aklımı dört açtığımı söyleyebilirim. Nitekim eserin Türkçesini benim kalemimden okuyanlar en azından bu gayrete her satırda tanıklık edeceklerdir. Böylesine klasik ve kült bir eserin artık Türk okurların dimağında da akisler bulmasına vesile olmak benim için çok değerli. Ayrıca kitabı daha çevrilmeden, İngilizce aslından okuyup hayranı olan, hatta onu başucundan eksik etmeyenlerin sayısı da, biliyorum hiç de az değil. Umarım bu kitap daha çok baskı yapar ve umarım eksik ve yanlış anladığım yerler varsa –ki vardır– bu dikkatli ve sadık okurlar, bu yerleri yeni baskılarında düzeltilmek üzere bana iletirler. Bundan büyük mutluluk duyacağımı peşinen ifade edeyim.

Keyifli ve aydınlık okumalar dilerim.

Uğur Gülsün

Ankara, Haziran 2024

Önsöz

DÜNYA HÂLİ

Bruce Sterling

Eski bir bilimkurgu romanı hakkında bir yazı yazıldığında, sanki yazarın amacı öngörülerde bulunmuş gibi hemen “neleri doğru bildiği” ve “neleri bilemediği” üzerine bir liste çıkarılır. Sanki girişimin amacı bir öngörüde bulunmuş gibi – gerçi *Zanzibar İstifi*, öngörülerini açısından da oldukça başarılıdır. Bu kadar çok ve bu kadar katmanlı öngörüye öyle çok romanda rastlayamazsınız.

Ancak bu romanın asıl çekici yanı öngörülerini değildir. John Brunner’ın daha önce ya da daha sonra kimseye nasip olmayan bazı şeyleri başarmış olmasıdır.

Bu olağanüstü kitabı kaleme almadan önce, otuzlu yaşlarının başında, Brunner üretken ve disiplinli, profesyonel bir bilimkurgu yazarıydı. Brunner çok sayıda müstear isim kullanırdı ve basıma hazır bir romanı birkaç hafta içinde bitirebilirdi. Doğma büyüme Britanyalı olan Brunner, Amerikan bilimkurgu piyasasına girmeyi de başarmıştı.

Özel hayatında John Brunner, güçlü siyasi kanaatleri olan ve mistiklere, alçaklara ve sahtekârlara gerçek bir nefret duyan oldukça hırçın bir beyefendi idi. Ancak içindeki

bu hiddet günlük işlerinde her zaman kendisini göstermiyordu.

Ne var ki, 1960'ların ortalarında, bu usta kalemin dikkatini bilimkurgu dünyasında ortaya çıkan Yeni Dalga çekti. Büyük bir toplumsal çalkantı dönemi başlamıştı. Türün sıkı gelenekleri parçalanıyordu. Bu radikal hareketin başını açık ara İngiltere çekiyordu.

Brunner, Yeni Dalga'nın renkli küresel odağı olan Londra'daki *New Worlds* dergisi etrafında kümelenen hippy bilimkurgu çocuklarından daha yaşlı ve bilgeydi. Brunner, kendi hatası değilse de kükreyen, kontrolden çıkmış bir uyuşturucu partisine biraz yanlış bir zamanda dahil olmuştu. Brunner artık adamakıllı spontane, naif, uçuk ve saykodelik olmak için fazla yaşlıydı. Deneyimlerin getirdiği bilgeliğe ve sokak kültürüne sahipti. Tüm bunları dikiş yerlerinden ayrılan şal desenli bir Yeni Dalga paketinin içine sıkıştırmayı seçti.

18

Böyle bir macerayı öyle kolay kolay tekrar etmek imkânsızdır. İşte bu yüzden hiç kimse *Zanzibar İstifi*'ne yetişemedi. Son derece moda olması gereken bir kitaptı. Bu hedefi ıskaladı ve zamanda bir delik açtı. Geçici bir kafa karışıklığı döneminin zamanları aşan bir klasiği hâline geldi.

Kitap benzersiz bir biçimsel başarıya sahiptir. Georges Perec'in unutulmaz Oulipo¹ tarzı başyapıtı *Yaşam Kullanma Kılavuzu*'nun bilimkurgu kuzeni gibi bir şeydir. Brunner'ın karmaşık, gösterişli kısıtlamalarla yazma tarzı, insana güçlü bir şekilde onun icat ettiği dünyaya doyma, onun içinde erime ve onun tasallutuna maruz kalma hissi verir.

Zanzibar İstifi, değişken anlatı biçimleri, çoklu bakış açısına sahip karakterleri ve gazete kupürlerinden oluşan kolajları nedeniyle sıklıkla John Dos Passos'un eserleriyle karşılaştırılır. Ancak Dos Passos pragmatik ve natüralist bir Amerikan kitabı yaratmıştır. Perec gibi bir Avrupalı olan Brunner ise

1 Oulipo, edebi eserleri bazı şekil şartları açısından sınırlandırarak yazmanın yaratıcılığını zorlayan bir Fransız edebi hareketidir. -çn

natüralizm karşıtıdır; geleceğe dair bir şok, ahlaki açıdan bir ucube, bir halüsinasyon yaratmayı hedefler. Amerikalılara karşı nazik ve onlara içtenlikle hayranlık duyan bir kitaptır, ancak Orwell ve Huxley'nin puslu ve perili şatosundan gelmez.

Olay örgüsü bir bilimkurgu macerasının genel işleyişine sahiptir. New Yorklu genç bir adamın yüksek teknoloji şirketlerinin entrikaları arasından yükselişi ve onun gizli bir casus olan mülayim ve bilge ev arkadaşıyla ilgilidir. Bu plan sayesinde, yayıncıyı memnun edecek, sayfaları merakla çevirten “aksiyon” sahneleri ortaya çıkar. Bu aksiyon bölümleri aslında kitabın en sıkıcı kısımlarıdır. Okuması en kolay ama en heyecansız bölümler bunlardır.

Kitabın gerçekten heyecan verici, son derece sıradışı bölümleri, radikal bir şekilde roman tarzına zıt olan kısımlarıdır. Örneğin, Georges Perec'in on yıl sonra ortaya koyacağı gerçeküstü yaklaşımların habercisi olan o kapsamlı ıvrık zıvrık listeleri buna örnek olarak verilebilir.

Örneğin Mimarlık, Ulaşım, İnşaat Mühendisliği, Şehir planlama, Hukuk, Sibernetik, Tesis kurulumu, Su arıtma, Tekstil, Cevher hazırlama, Plastik imalatı, Madencilik ve mineraloji, Eğitim, Haberleşme, Makine Mühendisliği, Tıp (özellikle tropik), Ekonomi, Enerji (ışık ve ısı), İnsan ekolojisi, Halk sağlığı ve hijyen, Tarım, Üretim planlama, Elektronik, Basın ve yayıncılık gibi “alanlarda uzman” personel arayan bir mega şirketin ilanı vardır.

Bu korkunç bilgi yağmuruyla karşı karşıya kalan okur, bilinçaltında bu başlıklardan herhangi birinden sayfalara devasa bir veri akışı olabileceğine dair bir endişe hisseder. Çünkü bu veri akışları, güçlü bir gerçeküstü etkiyle tekrar tekrar kendini gösterir. Hemen her zaman fena hâlde inandırıcıdır: Okurun inançsızlığını olay örgüsünden veya karakterlerden çok daha güçlü bir şekilde bastırırlar. Bunlar asla derli toplu bir romandan beklenecek türden salt acı

sözel öğeler değildir. Bunlar, çarpık bir dünyadan gelen agresif enkazlardır.

Kitap, bilimkurgu dünyasının en korkutucu mizansenlerinden biri olarak insan kol ve bacaklarından oluşan boğucu, isyankâr bir karmaşayı içinde taşır. *Zanzibar İstifi*, hassas insanların asla bilmek istemeyeceği konularda yoğun bir bilgi yüklemesi yapar. Karakterler bile kitabın içindeki dünyanın onlara anlattığı dehşet manzaralarından korkar: aralarındaki en zeki kişinin üzülen söylediği gibi, “Mevcut koşullarda ne olursa olsun, sorun çıkacaktır”. Onların dünyası öyle ya da böyle bir kaleydoskopdur. Karanlık ve sorunlu her ne varsa, sarhoş edici bir yoğunlukla duvarlarından içeri sızar.

Karakterler belirgin derecede tatsız insanlardır. Gergin ve karmaşık bir dünyanın doğal ürünleridirler ve birçoğunun sonu kötü biter. Her zaman stres altındadırlar ve sık sık şiddete başvururlar; ancak kitabın gerçek duygusal fırtınası neredeyse tümüyle anlatımdadır.

Kitabın esas öfke, dehşet ve acı alaycılık yükünü taşıyan da bu anlatım, bu vahşi ve agresif dünya kurma eylemidir.

Görünmeyen yazar, daha önce hiç denemediği türden yaratıcı sıçramalar, gerçekleştirmesine asla imkân verilmeyen türden sıçramalar yapar. Sadece okurlarını değil, çokça tehdit altındaki karakterlerini bile kendi icadının korkunç hızına ayak uydurmaya zorlar. Bunu hakkıyla başarabilenimiz de olmayacaktır.

Kendi gelecek şokumuz bizi karakterlerin şok edici alışkanlıklarıyla özdeşleşmeye zorlar. Hepsinin kalbinde birer cinayet yatmaktadır. Daha güçlü olanlar acımasız isyanlara maruz kalır. Zayıf olanlar narkotik katatoniye teslim olurlar. En bilge olanları son derece efkârlı ve kederlidir; kaybolmuş bir dünyanın yitik değerlerini yüklenmiş, modası geçmiş insanların, “nesli tükenmişlerin” yaşadığı hasret dolu boşluktan mustariplerdir. Asla uyum sağlayamazlar. Uyum artık bir seçenek bile değildir.

Kadınlar, özellikle de metne biraz nezaket, sıcaklık ve istikrar duygusu katabilecek olan İngiliz kadınlar acı çekmektedir. Bunlardan biri, yirminci yüzyıldan kalma (ve okurun kendi çağdaşı) Grace Rowley'dir. Jane, çok sevdiği evinden, onu terk edilmiş bir ev sanan kaba saba yöneticiler tarafından hoyratça atılır. Jane'in tüm değerli kültürel antikalılarını anında yağmalarlar. Kitaptaki birkaç tatlı huylu masumdan biri olan daha genç ve daha canlı İngiliz bir kadın, sağlık müfettişlerince taciz edilince bir hezevan içinde kendi ölümüne doğru koşar.

Sınıf sınıf kadınlar, başlarını sokabilecekleri sıcak bir yuva için rasgele seks ticareti yapacak kadar serseri bir yaşam sürmektedirler. Bu kitaptaki erkekler bu sefil kadınları mutlak surette çekici bulurlar. Dünyalarındaki her şey onlara böyle yapmalarını söyler. Hepsisi bu fikre inanır.

Kendine yakışır bir isimle kitabın erotik merkezi olan Bronwen Ghose¹, kocası anlamsız bir toplumsal şiddet sonucu öldürülmüş melez bir duldur. Yurtsuz, perişan Bronwen lösemi yüzünden yavaş yavaş ölmektedir. Ayrıca hırçın göçmenlik bürosu yetkilileri tarafından da çok taciz edilmektedir.

Bronwen kitabın en önemli aşk karakteri olarak değerlendirilebilir çünkü *Zanzibar İstifi*'ndeki dünyayı başka hiç kimsenin yapamayacağı şekilde karakterize eder. Kitapta erkeğinin yüzüne bakıp ona kaba olduğunu, kadınlara kötü davrandığını söyleyebilen tek kadın odur. Ancak Bronwen bu cesur yüzleşmede bile şanssızdır çünkü erkek arkadaşı beyni yıkanmış bir suikastçıdır ve onu biraz olsun umursamamaktadır.

Zanzibar İstifi kitabında kadınlar için çok ağır bir dünya vardır. En zengin ve en güçlü kadınlar bile, akıllarını peynir ekmekle yemiş gibi ansızın ölebilirler. Kadınların kurtarıcı bir lütfu varsa, o da korkunç suçlara karşı erkeklerden daha uzak olmalarıdır.

---

1 Bronwen Galce bir sözcük olup anlamı "beyaz göğüs"tür. Ghose bir Hint soyadıdır. Sanskritçe'de "ses" anlamına gelen "ghosh" sözcüğünden türemiştir. -çn

Örneğin “Jeff Young”ı ele alalım. Jeff, ölümcül sabotaj ekipmanları üretilip satan, San Francisco’lu suskun ve arkadaşsız bir anarşisttir. “Tercihi, karınca yuvasını tekmelemek gibi insanları sadece kışkırtma amacı taşıyan, yani bir çeşit eşek şakası tadında sabotajlardan yanadır.”

Vicdandan tamamen yoksun ama teknik olarak çok yetenekli olan Jeff, kendi dünyasında bir tür Kerouac¹ figürüdür. Jeff havalı, mavi yakalı, neşeli bir zamane adamıdır. Kitap Jeff’i suçlamadığı gibi orduya, medyaya ve örgütlü dine yöneltilen ağır saldırılar nedeniyle de onu dışlamaz. Jeff’in kendi dünyasının onu dönüştürdüğü kundakçı olmasına izin verilir; kitaba böylesine baş döndürücü, kalıcı bir güç veren de tam olarak böylesi bir içten dışa ahlaki göreceliliktir.

Roman herhangi bir isabetli öngörüsü olmasa bile bu nemateli erdemleriyle göz doldurabilirdi. Ama *Zanzibar İstifi*, aslında hemen hemen zamanının ötesinde bir eserdir çünkü amacı bizi eğlendirmek değil, bizimle diyaloga geçmek, bizzat kendi kişiliğiyle bize seslenmek olan yetenekli bir vizyoner tarafından yazılmıştır. Geleceğin bize sunabileceği kötü şeyleri üzümlere, dehşetle ve heyecanla görür.

Brunner’ın kehanetlerini başlıca üç sınıfa ayırabiliriz: basitçe yanlış olan kısımlar, az çok makul olan kısımlar ve hayrete düşüren kısımlar.

“Yanlış” olan birçok kısım, genellikle tüm tür romanlarının yanlış olan kısımları gibi başarıyla örtbas edilmiştir. Örneğin, günümüz dünyasında onun uydurduğu gibi “Yata kang” ya da “Beninya”² adında ülkeler yoktur. Gerçek casuslar asla bu kitaptaki kurgusal casus gibi davranmazlar.

Gerçek şirket yöneticileri asla kitaptaki yöneticiler gibi

1 Jack Kerouac (1922-1969), Amerikalı bir yazar ve şairdir. Eserlerinde özgürlük, spontane yaşam tarzı, toplum kurallarına karşı duruş gibi temaları işler. -çn

2 Batı Afrika’da kitaptaki ayrıntıların geneliyle örtüşmeyen Benin adında gerçek bir ülke vardır. -çn

davranmazlar. Bunlar, aksiyon filmi tarzında, zorlu noktalara manevralar yapan kahramanlardır. *Zanzibar İstifi*, tamamen görkemli set tasarımları ve ürkütücü özel efektlerle doludur. Olağandışı drama ateşliyen görülen bir rüyadaki gibi akıp gider.

Brunner'ın yarattığı 2010 dünyasında süperonik ulaşım araçları ve yıldırım atan silahlar vardır. Bir Ay Üssü ve dev bir Yapay Zekâ vardır. En zengin kadınlar siborglardır. Derin deniz maden sahaları vardır. İnsanlar acımasız öjenik¹ polislerin takibindedir. Brunner bu fikirleri dehşet verici ayrıntılarla düşünmüş ama bunlar gerçek hayata geçmemiştir.

Sonra ikinci türden olan öngörüler gelir.

Brunner'ın romanı yazdığı dönemde bunlar son derece şaşırtıcı ve mantıksızken, çok daha sonra gerçekleşme olasılığı epey yükselmiştir. Yedi milyar insanın yaşadığı bir dünyada (gerçekten de öyle oldu), Delhi ve Kalküta megakentlerinin yanında New York küçük kalmıştır (gerçekten de öyle oldu).

Amerikalı siyahlar yetkili pozisyonlarda gerçek kariyerlere sahip olmuştur. Küresel şirketler Üçüncü Dünya'nın teknolojik gelişimine derinden dahil olmuşlardır. Uluslararası seyahat kolaylığı, köklerinden uzaklaşmış göçmen sınıflar yaratmıştır. Eşcinselliğe ve farklı ırklar arası ilişkilere hoşgörüyle bakılır olmuştur. Toplumda uyuşturucu kaynakların tütün yasaklanmıştır. Şirket casusluğu en çok bilgisayarlar aracılığıyla yürütülmektedir. Televizyon haber ağları küreseldir. Ve daha niceleri vardır. Öyle ki, kitap bu tarz örneklerle doludur.

Ardından üçüncü tür gelir: Bunlar gerçekten ürkütücü öngörülerdir. Bir görgü tanığının günümüz Detroit'ine iliş-

---

1 Öjenik, kaba hâliyle ilk kez Platon tarafından ortaya atılmış, ancak modern anlamıyla ilk olarak Sir Francis Galton tarafından formüle edilmiş, sağlıklı ceninleri ayırıp sağlıklı ceninler yetiştirmenin yollarını arayan, bilimselliği tartışmalı bir toplumsal akım veya toplumsal felsefedir. Öjenik, Galton'un *iyi doğan* anlamında eski Yunancadan ürettiği bir kelimedir. -yhn

kin şu çarpıcı betimlemesi gibi: “Geçen hafta Detroit’teydim ve orası şimdiye kadar ayak bastığım en ürkütücü yerdi. Hayalet bir kasaba gibi. Tüm o terk edilmiş araba fabrikaları. Ve tabii ki gecekonduda oturanlarla doluydu. Aslında onlardan birinde bir partiye katıldım. Yüz elli metre uzunluğunda çelik bir çatının altında bangır bangır çalan zock grubunu duymalıydınız! Kafayı bulmaya gerek yoktu. Sadece orada dikilseniz bile müziğin sesi sizi bitirmeye yeterdi.”

Detroit’in endüstriyel çöküşünü öngörmek bir şeydir ama fabrikalarda çılgın partiler veren Detroit Tekno gecekondusu sakinlerine ne demeli? Bunlar, Brunner’ın New York’un hava-
valı sokak kızlarını tarif ederken sözünü ettiği mor saçlar ve taşınabilir kulaklıklar gibi ürkütücü bir şekilde doğru çıktı.

Kitapta insanlar ışığa dirençli güneş gözlükleri takıyorlardı. Bilgisayarların lazer yazıcıları vardı. Daha gerçek dünyadaki kişisel Apple-ı bilgisayarın çıkmasına sekiz yıl varken yazılan kitapta “ev bilgisayarları”ndan söz ediliyordu.

24 Bazı kısımlar tüyler ürperticidir: Kitabın en önemli siyasi figürü “Başkan Obomi” adında bir Afrikalıdır. Bunun olasılığı nedir? Bunu nasıl yapabildiği?

Brunner bazı fütürist klişeleri bile hızlıca çürütür: “Bu cüretkâr yeni yüzyılda, ciyaklayan domuz yavrularıyla çamurda oynayan çıplak çocuklar görmeyi hiç beklemiyordu ama işte oradaydılar.” Evet, Bay Brunner, efendim; gerçekten de oradalar. İster inanın ister inanmayın.

Bu kitap, bilimkurgu romanlarına göre oldukça başarılıydı. John Brunner’ın en iyi romanıydı ve birçok iddialı eserin yer aldığı önemli bir yılın en görkemli eseri idi. Bu kitap Brunner’a hem öncesinde hem de sonrasında hayranlık ve ilgi kazandırdı. Bir sanatçı olarak onun doruk noktasıydı.

---

1 Detroit, bir zamanlar otomobil üretimiyle ünlü iken ekonomik çöküşle birlikte terk edilmiş fabrikalarla dolu bir şehre dönüştü. Bu harabe alanları işgal edenler ve düzenlenen yeraltı partileri, şehre ürkütücü bir atmosfer kazandırdı. -çn

“Korkunç davranışları olan ve aslında hayatta kalamayacak olan iğrenç bir türüz,” diyen Brunner tüm acımasız misantropik yaklaşımlarına rağmen kompozisyonundan aldığı zevki gizleyemez. Formunun zirvesinde olduğunu bilir ve bunu gösterir. Yıllarca bilimkurgu türünün piyasa disiplinine itaat ettikten sonra, bilimkurgunun dokunduğu her şeyi değiştirdiği gibi, kendi taslağını da aynı kaba, tuhaf şekilde değiştirmek onu heyecanlandırır.

Kitap, Brunner’ın sadık Smith Corona’sıyla karbon kâğıdına işlediği tuhaf tipografik yeniliklerle dolup taşar. (Bu sevgili makine, romanın son sayfasında bir karaktere dönüşür.) Hatta kaçık ve komik şiiire olan düşkünlüğünü bile zevkle köpürtür. Brunner şiir yazmaktan oldukça hoşlandı. Solcu bir barış aktivisti olan alter egosuyla, bir keresinde Nükleer Silahsızlanma Komitesi için marş yazmıştır.

Romanda ayrıca Brunner’ın kör yayımcılarının gözünden kaçırmaktan büyük keyif aldığı bazı müstehcen espriler de yer alır.

Kitap, geç dönem bilimkurgu romancıları arasında da özel bir başarı yakalamıştır. İngiliz karşı kültüründen bir iz bulmaya her zaman hevesli olan Amerikalı ve Kanadalı bilgisayar korsanları bu kitaba dört elle sarılmışlardır. Onun özgün biçimini asla taklit edememişlerdir; ancak sefil ve şiddet dolu şehir sokakları, sabotaj yöntemlerine ve egzotik silahlara duyulan yoğun ilgi, alaycı “delikanlı” gençlik çeteleri, genetik mühendisliği, sinirsel programlama vb. neredeyse tüm ana unsurlarını kendilerine mal etmişlerdir.

Tuhaf kıyafetlerin ve daha da tuhaf mobilyaların ayrıntılarına gösterilen o keskin dikkat, neredeyse rasgele yapılan dünya turları, kulak tırmalayan fütürist argo... Bütün bunlar, bir bilimkurgu romancısının bilimkurgu eseri olarak hızla türün efsanesine dönüşen çetrefilli, zorlu bir çalışmanın pek çok mirası arasındadır.

Son olarak, bu kitabı kalıcı kılan şey yazarın cesaretidir.

Bizi en çok etkileyen, Brunner'ın, bir bilimkurgu yazarının körpe bilgeliğinden başka bir şey kullanmadan, kaynayan koca bir gezegeni ve içindeki bütün mutfak lavabolarını ele alırken gösterdiği donkişotça kararlılıktır.

Brunner kendi icadı olan bu dünyadan korkar. Çünkü rasyonel ve oldukça bilgedir; bu yüzden korkmak için bazı geçerli nedenleri vardır. Nükleer silahlanma yarışının korkunç sıcaklığında yaşamıştır; insan neslinin tükenmesi bir düğmeye basmak kadar yakındır. Televizyonlarda ırkçı ayaklanmalar, kundaklamalar, askere alınmaya karşı direniş, siyasi suikastlar gibi 1967 ve 1968'in çalkantılı olayları yankılanmaktadır. Sokak isyancılarına katılamayacak kadar yaşlı ve bilgedir ama oradaki harareti hissetmeyecek kadar da yaşlı değildir.

Smith-Corona'sıyla dünyayı yenemez ama John Brunner muzaffer bir şekilde kendi suskunluğunu yener. İçindeki sansürçüyü mağlup eder. Özgün biri hâline gelir.

26 Karakterleri garip ve temkinli bir şekilde onun adına konuşur. Dünyanın en bilge adamı yalnız bir alkolik, amansız bir zamane eleştirmenidir. Dünyanın en bilge makinesinin ruhu yoktur, yine de insanı intihara meylettirecek kadar altın sesli bir opera yıldızının tavrıyla konuşur.

Bu kitabın mahkûm olduğumuz, umutsuz olduğumuz, çünkü hayatta kalmayı hak etmediğimiz şeklindeki karanlık, temel gerçeğine yaklaşan her figür, bu ifşadan kaçınır. Bunu bilirler ama buna rağmen umut etme cüretini gösterirler. Yazara her zaman, kendi korkunç umutsuzluğu için makul bir inkâr payı bırakırlar ama en karanlık gerçek şudur ki, bu berbat distopyanın vahşi mucidi John Brunner iyi kalpli bir adamdır. O, insanlığı seven ve herkesin mutlu olmasını isteyen duygusal bir idealisttir. Bunu itiraf etmekten kendisi kaçınıyor olsa da, Dickensvari bir insancıl acıma ve şefkatle hepsini gerçekten sever. Canavarları sever çünkü tüm insanlar birer canavardır.

Bu kitap, ancak büyük bir bilimkurgu yazarının yaratabileceği büyük bir bilimkurgu romanıdır. Bu bir “büyük roman” değildir, ancak hiçbir “büyük romancı” bu tür bir fantastik yaratımı taklit edemez. Bu, hayal gücünün cüretkâr ve uzun soluklu bir kapkaç saldırısının, saman, dikenli tel ve zümrüitten yapılmış gezegen boyutunda bir karga yuvasının eşsiz bir ürünüdür. O yazdığında eser çok tuhaftı ve geçen zaman onu daha da tuhaf kılıyor.

Walter Benjamin bir keresinde Tarih Meleği’ni sonsuz bir fırtına ile geleceğe doğru geriye savrulan bir varlık olarak tanımlamıştı. İyi bir Hegelci olarak Walter Benjamin, doğru bir tarihin Melek’le ilgilenmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu eski moda, çok fütüristik, endişe verici derecede zamansız kitabın konusu tam olarak bu değildir. Bizim zamanımıza ve mekânımıza ait değildir ve Meleği de yoktur. Tarihle de gelecekle de ilgili değildir. Dünya hâli ile, dünyalarının insanların başına neler açtığı ile ilgilidir. Bu, sonu gelmez kargaşa ile ilgilidir.

INNIS'İN TARZI¹

Innis'in ifade tarzında kasıtlı ya da keyfi hiçbir şey yoktur. Perspektif düzyazıya çevrilsedydi, sadece büyük bir yer kaplamakla kalmayacak, aynı zamanda örgütlenme biçimleri arasındaki etkileşim biçimlerine dair içgörü de kaybolacaktı. Innis, bakış açısını ve prestiji, içgörüyü duyulan acil ihtiyaç hissine kurban etmiştir. Bakış açısı, içgörü ve anlayışın yerine ikame edildiğinde tehlikeli bir lüks olabilir. Innis daha fazla içgörü kazandıkça, bilgiyi sunarken salt bakış açısını terk etmiştir. Buharlı baskı teknolojisinin gelişimini “yerel dillerin güçlenmesi” ve milliyetçilik ve devrimin yükselişiyle ilişkilendirirken hiç kimsenin, en azından kendisinin bakış açısını aktarmamaktadır. İçgörü için bir mozaik düzen ya da galaksi inşa eder. (...) Innis, galaksisindeki bileşenler arasındaki karşılıklı ilişkileri “hecelemek” için hiçbir çaba sarf etmez. Daha sonraki çalışmalarında da tüketime yönelik paketler sunmaz, sadece “kendin yap” kitleri sunar.²

—Marshall McLuhan³: *Gutenberg Galaksisi*

- 1 Harold Adams Innis (1894-1952): Kanadalı ekonomi politikası, ekonomi tarihi ve iletişim profesörü. –çn
- 2 Brunner da bu kitapta yeni bir galaksi inşa etmiş, galaksinin bileşenleri arasındaki karşılıklı ilişkileri çoklukla tanımlamamış, tüketime yönelik paketler sunmak yerine onları birer “kendin yap” kiti şeklinde vermeyi tercih etmiştir. –çn
- 3 Marshall McLuhan (1911-1980): Kanadalı iletişim kuramcısı. –çn

BENİM ADIM TARAÇÖZ

Banttın SES: “Engrelay Uydu Hizmetleri, devasa büyük dünya sahnesini günde üç kez tarayan, sizinle dünyanız arasındaki Ayrıntılı Ayrık Aracısız Arayüz¹ TARAÇÖZ’ü sunar!”

Banttın GÖRSEL: kliptaj, bölünmüş ekran, görüntüler birbirinin içinden geçerek gelir, Bay ve Bayan Harcâlem derinliklerde (bu klipte OAMP; Orta Atlantik Madencilik Projesi’nde), uzay boşluğunda (bu klipte serbest uçuşta), seyahat hâlinde (bu klipte Simplon Hızlantüpu’nde), özel yaşantıda (bu klipte otoanons ile her günlük ev ortamında).

Otoanons: “Başlıyor, başlıyor! TARAÇÖZ TARAÇÖZ TARAÇÖZ TARAÇÖZ TARAÇÖZ TARAÇÖZ TARAÇÖZ...”

Banttın GÖRSEL: kliptaj, tam ekran, Dünya gezegeni fırl fırl dönüyor ve GMT, EST, PCT, Pasifik Uyuşmazlık Bölgesi Saati için meridyenleri gösteriyor.

Canlı SES: “Ve o eski Greenwich Vasati Zamanı’nda öylece sabit kalan insanlar için saat akşamın altısı... Gerçi zaman ne kadar vasat olabilir, siz söyleyin, *ha?* Sıfır için see, taban için tee, aaa tee lee aaa –pardon– aaa lee tee mı’dan bir dakika sonrasına doğru geri sayım! Biz neler yaşandığını *yaşandığını* YAŞANDIĞINI biliyoruz ama devasa büyük dünya sahnesi-

1 Orijinal metinde yazar, kelimeleri “INdepth, INdependent, INmedia-te, INterface” şeklinde büyük harf kullanarak yazmıştır. –yhn

nin bu kısmı tamamen size kalmış, Bay ve Bayan Harcîâlem –ya da Mösyö ve Matmazel ya da Matmazel ve Matmazel ya da Mösyö ve Mösyö–, seçiminizi yapın, ha ha! Eski güzel Doğu Standart zemaanı için gece birden ikiye bir dakika geri sayım, Pasifik Sahili için sabah ondan on bire bir dakika geri sayım ve siz okyanusun ortasında mücadele veren yalnızlar için sabah yediden sekize bir dakika geri sayım... BİP!”

Saat notu: 5 × 1-sn. geri sayım bipleri alt oktavda SOL, dakika sinyali alt oktavda DO.

Geçiş notu: “Olayların gerçekleşmesi için şimdiki zaman gibisi yoktur, zamanı doğru ve istikrarlı tutmak için General Technics’in yıldızları değerlendirmeye bile yetecek has-doğrulukdaki kritonyum saatinden gelen sinyalden daha iyisi yoktur.”

Senaryo GÖRSEL: kliptaj, bölünmüş ekran, günün haberlerinden alıntılar.

Canlı SES: “Ve gelişmeleri –affedersiniz– göğüs göğüse takip etmek için TARAÇÖZ’den daha iyi bir yol yoktur!”

Kesme otoanonsu. (Eğer bu zamana kadar yapmadılarsa kapatmışlar demektir.)

Geçiş notu: “TARAÇÖZ, General Technics’in ünlü bilgisayar Şalmaneser¹ tarafından işlenen, her şeyi gören, her şeyi duyan, sadece SİZ Bay ve Bayan Harcîâlem’in kendinize saklamak istedikleriniz dışında her şeyi bilen tek ama TEK derinlemesine haber kaynağıdır.”

Senaryo notu: dünya hâli.

1 Tarihte yaşamış bu isimde beş tane Asur kralı vardır. Kitapta sıkça rastlanacak bilgisayara bu adın verilmesinin güç, akıl, gelişme, mistisizm gibi birçok çağrışımından söz edilebilir. –çn

YÖNERGELERİ OKUYUNUZ

BuGÜN MAYIs'ın üçüncü GÜNü saat yirmi-ON, Manhat-tON. Fuller¹ Kubbesi'nin altında ılıman, bahar gibi bir hava var. General Technics Plaza'da da aynen öyle.

32

Ancak Şalmaneser sıvı helyuma daldırılmış bir Mikrosoğut-malı® bilgisayardır ve soğuk bir mahzende durmaktadır.

(AYNEN: Bu sözcüğü siz de kullanın! Söz konusu zihinsel süreç, telefonunuz için kullanılan bant genişliği tasarrufu tekniğine tam olarak benziyor. Eğer sahneyi gördüyseniz, sahneyi görmüşsünüzdür ve tekrar tekrar bakarak zaman kaybedilemeyecek kadar çok yeni bilgi vardır. “Aynen”i kullanın. *Kullanın* onu!

—*Zamanesuçları Sözlüğü* - Chad C. Mulligan)

Daha az bir makine, daha çok bir insan olan, ancak her ikisinin de doğasından nasibini alan Georgette Tallon Buckfast, doksan bir yaşında büyük ölçüde protezlerle yaşıyor.

---

1 İsim Amerikalı felsefeci, mühendis, mimar, şair, yazar ve mucit Richard Buckminster Fuller'den (1895-1983) alınmış olmalıdır. Fuller, mimarlıkta bir mekânın üstünü en az gereçle örtme olanağı sağlayan “jeodezik kubbe”yi tasarlayan kişidir. -çn